

Petar Bašić, *O hrvatskome crkvenome jeziku: Rasprave, ogledi, ocjene (II)*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2018.

Često je dojam šire javnosti da su jezikoslovci oni koji određuju što je ispravno ili poželjno u književnom jeziku kao jeziku javne uporabe. No, jezikoslovci neprestano gledaju u smjeru (nejezikoslovnih) stručnjaka svih struka u nadi da će se aktivirati u pitanjima svojih struka, da će se djelatno uključiti u rasprave o jeziku, angažirati u izgradnji hrvatskoga jezika svoje struke — jer svaka struka svoju konačnu realizaciju nalazi upravo kroz jezik.

Petar Bašić, teolog liturgičar, velik dio svoje istraživačke pozornosti usmjerio je na jezična pitanja u vezi s hrvatskim jezikom u kontekstu pisanja o Katoličkoj crkvi, teologiji i vjeri općenito, te je o tim temama također pisao i objavljivao radove. Po tom svojem djelovanju stekao je ugled i u jezikoslovnoj zajednici.

O crkvenom nazivlju i pravopisnim temama povezanim s pisanjem o crkvenim temama u hrvatskom književnom jeziku Petar Bašić objavio je 2002. knjigu *O hrvatskome crkvenome jeziku: Rasprave, ogledi, ocjene (I)* u nakladi Kršćanske sadašnjosti. Iz naslova je jasno da je namjera bila objaviti o toj temi barem još jednu knjigu. Prva je knjiga imala odjeka prije svega u vjerskim i crkvenim krugovima. Iz *Uvodne riječi* saznajemo da su gotovo sva poglavlja prethodno objavljena kao članci u časopisima *Jezik i Služba Božja*, te da su su za potrebe objavljivanja u knjizi doradana. Poglavlja su sljedeća: *U susret novomu misalu* (str. 6–20); *“Odričem(o) li se Sotone?”: O jednini i množini u liturgijskim obrascima* (str. 21–27); *Kako pisati atribut sveti/blaženi uz osobno ime?* (str. 28–48); *Je li dobro pisati Očenaš?* (str. 49–55); *O nazivlju u hrvatskom prijevodu Ustanova i Generalnoga statuta TOR*

(str. 56–62); *Laos i demos* (str. 63–65); *Spasitelj i spasilac* (str. 66–67); *Vox clamantis in deserto* (str. 68–76); *“Nosi se od mene, Sotono!”* (str. 77–79); *Religijsko u Hrvatskome jezičnome savjetniku* (str. 81–99); *Religijsko u Rječniku hrvatskoga jezika* (str. 100–122); *Još o Rječniku hrvatskoga jezika* (str. 123–129). Mjesta prvoga objavljivanja popisana su u *Bibliografskoj napomeni* (str. 130).

Druga knjiga *O hrvatskome crkvenome jeziku: Rasprave, ogledi, ocjene (II)* objavljena je 2018. kod istoga nakladnika. U predgovoru autor kratko obrazlaže veća poglavlja te se osvrće na suvremeno jezično stanje u vezi s religijskim temama, smatrajući da se “otvorenost” prema religijskim sadržajima negativno odrazila na jezičnu kulturu o njima. Saznajemo dalje da su pojedina poglavlja potpuno nova, a pojedina su iz prve knjige, koja više nije lako dostupna na tržištu, te su ta poglavlja aktualizirana i doradana za objavljivanje u drugoj knjizi.

Prvo poglavlje *Uz novo izdanje misala: Bilješke o hrvatskom liturgijskom prevodenju* (str. 7–38) dotjerano je poglavlje *U susret novomu misalu* iz prve knjige. U njemu autor uspoređuje aktualne hrvatske prijevode liturgijskih tekstova s petom uputom “za ispravnu implementaciju” broja 36 koncilске konstitucije *Sacrosanctum Concilium* (SC 36). Tu petu uputu donijela je Kongregacija za bogoštovlje i disciplinu sakramenata 28. ožujka 2001. izvorno na latinskom jeziku, a naslovljena je *De usu linguarum popularium in libris liturgiae romanae edendis* (“O uporabi nacionalnih jezika u izdanjima knjigâ rimokatoličke liturgije”) te počinje riječima *Liturgiam authenticam* (LA). Petar Bašić proanalizirao je konkretne jezične teme koje se odnose na leksik i nazivlje, prevodilačke dvojbe i stilske značajke. To je uvid u jezičnu i prevodilačku problematiku, ali je također produbljivanje razumijevanja opisanih liturgijskih mjesta.

Poglavlje *Prevodilačke nedoumice u hrvatskome lekcionaru A–B–C* (str. 39–78) nastavak je prethodnoga jer se oslanja na uputu LA, te na kraju donosi i prijevod njezinih brojeva 34–45. Autor je za potrebe ovoga poglavlja jasno ograničio svoj korpus raščlambe na čitanja iz evanđelja koja su dio nedjeljnoga ABC lekcionara, a u razmatranje je uzeo ona mjesta koja su problematična. Kao vrela za usporedbu i istraživanje uzeo je relevantne prijevode Biblije na latinski, francuski, njemački i hrvatski jezik te dvije studije o prevodenju Jerka Fućaka i druge bitne radove. Najveći dio poglavlja primjeri su iz čitanja prema tzv. Duda–Fućak (1985.) prijevodu Biblije, u kojima je podcrtan problematičan dio, a analiza je dana u podtekstnim bilješkama. Ovo poglavlje, osim što je namijenjeno stručnjacima bibličarima, unaprjeđuje razumijevanje biblijskoga teksta i manje upućenoga čitatelja.

O *Molitvi Gospodnjoj (Oče naš)* Petar Bašić piše u dvama poglavljima: *Treba li hrvatski prijevod molitve "Oče naš" mijenjati?* (str. 79–85) i *Je li dobro pisati Očenaš?* (str. 159–164). U prvom autoru je najviše zaokupila razlika u nacionalnim prijevodima koja se pojavljuje u liturgijskoj molitvi u odnosu na biblijski prijevod Lk 11,2–4. Drugo je poglavlje bilo objavljeno i u prvoj knjizi (2002.), a bavi se sastavljanjem riječi u naslovu molitve *Oče naš*. Autor je prije gotovo četvrt stoljeća savjetovao da se to sastavljanje ne čini, no i danas je vrlo raznolika realizacija toga zapisa.

U poglavlju *Liturgija i jezična ravnopravnost* (str. 86–95) autor se zapravo bavi "ravnopravnošću spolova" u liturgijskim izričajima te se osvrće na jezične promjene "braća" u "sestre i braća", "sinovi" u "djeca" ili "narod" te druge jezične značajke koje upućuju na muški gramatički spol. Aktualizirano je pitanje naziva *suprug* i *supruga* te *supružnici*. Čini mi se da je autora zbunila njegova

referencirana literatura iz druge polovice 20. stoljeća, koja izraze *suprug* i *supruga* uključuje kao nazive javne uporabe hrvatskoga književnoga jezika (tzv. standardnoga). Nazivi *muž* i *žena* pravi su općehrvatski nazivi, a *muž* i *žena* su *bračni drugovi*. Ti izrazi ujedno čuvaju i ističu njihovo dostojanstvo, koje spomenute posudenice u nekom smislu možda čak narušavaju.

Poglavlje *O krstu i krštenju* (str. 96–124) na iscrpan način obrazlaže uporabu izraza *krst* i *krštenje* u crkvenoslavenskom jeziku, u južnoslavenskim jezicima (makedonskom, slovenskom, srpskom i "vukovskoj" jezičnoj interpretaciji) te u hrvatskoj uporabi od Vrančićeva rječnika 1595. do danas. Za suvremenu uporabu usporedio je prijevode Svetoga pisma Duda–Fućak 1985. i Rupčićev 2000. godine, prijevode koncilskih dokumenata, katekizama, Zakonika kanonskoga prava, liturgijskih knjiga i drugih izvora.

U poglavlju *Svjetlo i svjetlost* (str. 125–134) autor pokazuje da je u hrvatskim prijevodima Biblije i liturgijskih tekstova očuvana razlika između pojmovna svjetlosti i svjetla.

Poglavlje *Kako pisati atribut sveti/blaženi uz osobno ime?* (str. 135–158) bilo je i u prvoj knjizi 2002., a ovdje je dopunjeno prikazima toga problema u pravopisima koji su objavljeni u zadnja dva desetljeća. U drugom dijelu autor je prikazao uporabu u crkvenim dokumentima i publikacijama. Neke su dvojbe s početka 2000-ih razriješene, no otvorene su neke nove.

Poglavlje *Odričem(o) li se Sotone?": O jednini i množini u liturgijskim obrascima* (str. 165–170) preuzeto je iz prve knjige, i govori o liturgijskim situacijama gdje vjernici zajedno odgovaraju na postavljeno pitanje. Tom su se temom prije bavili i pojedini jezikoslovci, a Petar Bašić dao joj je teološko i liturgijsko obrazloženje.

U kratkim poglavljima *Vox clamantis in deserto* (str. 171–178) i “*Nosi se od mene, Sotono!*” (str. 178–179), također prenijetima iz prve knjige, autor tumači dvije izreke koje su ušle i u neformalnu komunikaciju, a zapravo su citati iz Novoga zavjeta.

Poglavlje *Hrvatsko teološko nazivlje u Parčićevu Hrvatsko–talijanskom rječniku (1901.)* (str. 180–206) novi je tekst nikada prije objavljen, a po svojem je sadržaju cjeloviti znanstveni rad s iscrpnim obrazloženjem Parčićeva nastojanja da za sve internacionalizme dadne hrvatske terminološke istovrjednice. Poglavlju je priložen popis riječi iz Parčićeva rječnika u kojima je tzv. pokriveno r ispred refleksa jata. Problem te jezične situacije jednako je aktualan danas kao i prije dva desetljeća.

Knjiga završava trima polemičkim poglavljima: *O naglasku riječi svećenik još jedanput* (str. 207–208); *Nevolje s lektorima* (str. 209–212) i *Enciklopedijski rječnik latinskoga jezika* (str. 213–224), od kojih drugi mogu preporučiti za pomno čitanje svima koji se nadu u prilici prepravljanja (bilo opravdanoga ili neopravdanoga) tuđih tekstova.

Na samom kraju knjige je *Bibliografska napomena* (str. 225) u kojoj su popisana mjesta prve objave poglavlja. Na stražnjim su koricama izvadci iz recenzija Ante Crnčevića i Ive Pranjkovića, koji ističu znanstveni prinos ove knjige Petra Bašića. Osjeća se nedostatak autorove biografije.

U ozbiljnom razmatranju hrvatskoga književnoga jezika u liturgijskoj uporabi i katoličkoj teologiji nezaobilazni su radovi i knjige Petra Bašića, pa tako i ova knjiga u kojoj su sabrani tekstovi prethodno objavljeni u različitim publikacijama.

Ivana Kresnik

Barbara Đurasović, *Prava crvena Hrvatska i pravaši: Hrvatski nacionalizam u Dubrovniku početkom 20. stoljeća*. Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2021.

Monografiju Barbare Đurasović objavio je Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku Hrvatske akademija znanosti i umjetnosti kao 40. knjigu posebnih izdanja na 376 stranica mekoga je uveza. Knjiga je autoričina proširena doktorska disertacija *Prava Crvena Hrvatska i Čisti pravaši*, koju je obranila 2019. na poslijediplomskom doktorskom studiju Povijest stanovništva pri Sveučilištu u Dubrovniku.

Barbara Đurasović rođena je u Dubrovniku 1976. godine. Vanjska je suradnica na Sveučilištu u Dubrovniku. U fokusu njezinih znanstvenih interesa su političke novine, povijest političkih ideja i stranačke ideologije u Dubrovniku i Hrvatskoj tijekom ranoga 20. stoljeća. Provela je istraživanje o cenzuri u prvim dubrovačkim političkim novinama te je rekonstruirala djelovanje cenzorske službe u Austro–Ugarskoj Monarhiji. U pripremi je knjiga o cenzuri u izdanju Sveučilišta u Dubrovniku. Osim akademskoga rada, profesionalno je vezana uz novinarstvo i vlasnica je medijske tvrtke u Dubrovniku.

Kako je autorica po vokaciji novinarka, kroz cijelu knjigu očituje se profesionalan i odgovoran pristup, što prati ujednačen i provjeren pristup izvorima podataka kroz druga korištena vrela osim same analizirane tiskovine. Taj je pristup imanentan jer proizlazi iz postulata novinarske struke, a to je da donosi “istinite činjenice”, jer novinar treba biti društveni korektiv, a očuvati svoju prvotnu ulogu — da čitateljima i publici omogući pristup provjerenim informacijama. Također, autorica se je pri pisanju držala načela da uvijek traži